

matu prvomájové bitky na Letné v roce 1992, která zachytila perspektivu mladších anarchistických antifašistů.⁴⁹ Ty už neformovala zkušenost posledních let normalizace ovlivněná pacifistickou odpovědí na spíše abstraktní hrozbu jaderného násilí dvou studenovělečných bloků i zcela konkrétní hrozbu a praxi státního násilí, se kterým si první anarchisté typu Apače či Cihelky užili své coby jedinci aktivní v opozičních kruzích již od roku 1986 a 1987. První anarchistické antifašisty totiž formovala hlavně doba čerstvě porevoluční, kde násilí zhmotňovali v jeho konkrétní fyzické podobě hlavně skinheadi jako pouliční rváči (k formování novodobého antifašismu viz kapitolu 7).⁵⁰

•

Ve fázi osamostatňování se anarchisté do velké míry formovali skrze tvarování „antipolitik“ – nejen výše popsany *antifašismus*, *antirasismus*, *antimilitarismus*, *antikomunismus* a obecněji *antisystémovost*, ale i, jak ještě níže rozvedu, *antikapitalismus*, respektive *antikonzumerismus*. K zaměřování anarchistické politiky tak do velké míry docházelo skrze negativní vymezování – s kým ne, kam ne, respektive proti komu. Vzpomeňme jejich ústřední hesla tehdejší doby, jež z negací vycházela: „Ani nalevo, ani napravo, ale svobodně!“, „Bolševismus, fašismus – stejná špína, stejný hnus!“, „Ani stalinismus, ani kapitalismus, ale třetí cestu“, případně „Ani Východ, ani Západ!“⁵¹

Co se ale myslelo onou „třetí cestou“? Její hledání mezi anarchisty vyvolávalo nejistotu a problém. „Dokážeme spíš vysvětlit, co nechceme, než k čemu směřujeme“, psalo se například v textu redakce *A-kontra* v roce 1991.⁵² Osamostatňování anarchistické politiky nebylo možné plně rozpracovávat jen skrze negace, byly potřebné i pozitivní obsahy, hledané zhruba od roku 1990 v politicko-ontologických textech typu „kdo jsme“, „kam kráčíme“, „co dělat“, „co chtějí anarchisté“. V následujících třech podkapitolách představím tři hlavní dimenze takových pozitivních obsahů anarchie – sféru etickou, kulturní a sociální.

SVOBODA ČLOVĚKA & ETICKÁ POLITIKA AUTONOMIE

Když se ČAS snažilo v prvních měsících roku 1990 formulovat, co chce a o co usiluje, opakovaně zdůrazňovalo „maximální svobodu každého jednotlivce“, což v jiném textu doplnilo ještě o vysvětlení, že tím myslí „co nejmenší zasahování státu do práv jedince, právo na cokoli, nebezpečně neohrožující práva druhého“.⁵³ Když se časopis *Autonomie* snažil v polovině roku 1992 definovat „Kdo jsou anarchisté a co chtějí“, odpověď

49 Anarchix, *A-kontra*, č. 25, 1992, s. 22.

50 Charvát, J.: *Současný politický*, s. 162.

51 Poř.: Ani stalinismus, ani kapitalismus, *Polarita*, č. 9, 5. 11. 1990; Havel, Václav: *Moc bezmocných*. Praha: Lidové noviny 1990 [1978].

52 Redakce *A-kontra*: Proč černé prapory, *A-kontra*, č. 4, 1991.

53 Archiv Romana Laubeho – ČAS: Co je ČAS, jaro 1990, *leták*; viz i ČAS, *DoČASník*, leden 1990, s. 2.

v redakčním textu na zadní stránce formuloval následovně: „každý může věřit čemukoliv, ale nesmí své názory nikomu nutit ... nejvyšším posláním anarchisty je totální osvobození jedince, protože jen skutečně svobodní, nezávislí lidé mohou vytvořit úplně nová svobodná sdružení.“⁵⁴

Anarchistický přístup se v dlouhém roce 1989 tvaroval coby přístup, kde má být hlavním stavebním kamenem anarchie člověk coby jedinec, který se na cestě ke svobodě pere s překážkami, jež mu v ní stojí. Co se těmi překážkami myslelo? V první řadě autorita, protože jak se psalo v nepodepsaném textu časopisu *DoČASník* s příznačným názvem Autorita? Pryč s ní!: „Jakákoli autorita je naprosto škodlivá, ať už jde o autoritu jednotlivce nebo ideologie.“⁵⁵ Ovládání člověka člověkem, uvěznění mocí státu, manipulace ideologií, utlačování vládou – to byly ústřední autority, vůči kterým anarchisté formulovali své antiautoritářství i proces vlastního osvobozování.⁵⁶ Když začali pražští anarchisté od začátku roku 1990 opakovaně jezdit do Berlína, otevřely se jim další možnosti a souvislosti, kudy se v hledání pozitivních obsahů vydat. Berlín počátku devadesátých let, to bylo město masivních bojů o squaty a střetů policistů s tzv. autonomní scénou (k formování novodobého squattingu v Praze viz kapitolu 9). A právě ta silně rezonovala v anarchistické Praze. Důraz na svobodu jedince se postupně stal širší politikou života a životního stylu známou jako politika autonomie. Právě autonomie byla zřejmě vůbec prvním více propracovaným rámcem myšlenek anarchie v Praze. „Jsme lidé, kteří se zajímají o život, to znamená o vše, co je obklopuje – o politiku,“ psala redakce *Autonomie* v úvodníku, nazvaném Kdo jsme, co chceme, a pokračovala:

Politika je naše chození na koncerty, pití piva, návštěvy klubů, požívání či nepožívání masa a politika je i tak často vyhlášené „jsme apolitici“. Omyl. Politika je celý náš životní styl ... Zkusme se chovat a jednat podle zásad svobodné společnosti v první řadě mezi sebou ... Naším prvním cílem by mělo být vybudování jakési naší autonomie v této represivní společnosti, aniž bychom přijali její vlastnosti, které se snažíme negovat.⁵⁷

Klíčovým místem svobody se stal každodenní život člověka a možnost si ho utvářet. Svoboda se do velké míry stala prostředkem a cestou, byla artikulována jako proces, jako osvobozování jedince a snaha žít svobodně, což vyžadovalo aktivitu, budování a práci – nejen na bezprostředním okolí, ale i sám na sobě. Anarchistické a svobodné individuum bylo třeba tvarovat kultivací sebe sama, skrze interakce v mezilidských vztazích i samotnou účastí na politických aktivitách. Zároveň se svoboda jedince stávala podmínkou širší svobody – kdo chtěl měnit společnost, musel začít se změnou sebe sama. „Změna společnosti nenastane bez změny každého jedince, každého z nás,“ psal Arnošt, jeden z prvních pražských teoretiků anarchie a zároveň redaktor *Autonomie*, který se na rozdíl od řady svých

54 Kdo jsou anarchisté a co chtějí, *Autonomie*, č. 4, 1992.

55 Autorita? Pryč s ní, *DoČASník*, leden 1990, s. 10.

56 Šmíd, M. et al.: Kompromis je prohra.

57 Redakce: Kdo jsme, co chceme, *Autonomie*, č. 1, 1992, s. 2.

souputníků nedostal k anarchii přes punk, ale přes knížky jako Orwellův *Hold Katalánsku*.⁵⁸

Ve výše zmíněném textu Kdo jsou anarchisté a co chtějí se rovněž psalo: „je důležité, aby byl stát zrušen nejen nad námi, ale hlavně a nejdříve v našem vědomí“.⁵⁹ Autority typu stát, totalita či ideologie nebyly brány jako vnější člověku, ale jako elementy, které prostupovaly samotným jedincem a kterých by se měl člověk prací na sobě zbavit. Takové antiautoritářství chtělo čas. Když Apač hodnotil vůbec první sjezd ČAS, který proběhl na konci ledna 1990, dával své rozčarování do souvislostí právě s osvobozováním coby déle trvajícím procesem práce na sobě i na druhých, respektive skrze druhé: „Chyba (byla spíš) v malé tolerantnosti a v určitém smyslu neschopnosti naslouchat toho druhého. Víím, že člověk se ze dne na den nenaučí jak svobodě, tak volnosti života a diskuse.“⁶⁰ Osvobozování a utváření anarchistického individua se stávalo procesem učení, opravy sebe sama, osobního rozvoje a sebezdokonalování.⁶¹ Stávalo se učení nejen ve smyslu zbavování se autorit v sobě samém, respektive ve svém myšlení a jednání s druhými, ale i ve smyslu kultivace dovedností sebeobranu již vyvzdorované svobody života a „vzetím svého života do vlastních rukou“. „Nejstručnější definice anarchismu by zněla,“ psal ČAS v proslovu k Prvnímu máji 1991, „snaha naučit utlačované bránit se proti utlačovateli.“⁶²

Bylo-li tvarování anarchistického individua záležitostí každodenního osvobozování a sebeobranu života, pak se dominantní arénou boje stala sféra etiky a morálky – anarchie, svoboda, autonomie nebyla ani tak ideou v silném smyslu ideologie, ale spíše hodnotou, kterou stálo za to kultivovat v sobě a hlavně mezi sebou, mezi svými politicky blízkými. „Jakákoli utopie se stane skutečností, když si zachováme etický náskok,“ psal Had, pravidelný přispěvatel jak *A-kontra*, tak *Autonomie*, a pokračoval: „V anarchii můžeš žít už teď. Zaměř se na vztahy uvnitř hnutí, poslouvej pozorně kamarádovy problémy.“⁶³ V situaci čerstvého postsocialismu, kdy byla řada politických termínů nedávne minulosti zdiskreditována, pražští anarchisté „objevili“ své politické souputníky nikoli jako soudruhy, ale jako kamarády, tzn. právě skrze optiku etického, respektive eticko-politického vztahu blízkosti.⁶⁴ Právě jazyk morálky a etiky se stal jedním z klíčových rámců, kudy pražští anarchisté artikulovali své politické pozice. Vzhledem k zásadní roli etiky mezi novodobými anarchisty psal historik Jan Měchýř o sametových anarchistech dokonce jako o „eticky nejčistším hnutí té doby“.⁶⁵

58 Arnošt: Rubbin, *Autonomie*, č. 6, 1992.

59 Kdo jsou anarchisté a co chtějí, *Autonomie*, č. 4, 1992.

60 Apač: Několik slov ke sjezdu, *ČASopis*, č. 1, únor–březen 1990, s. 3.

61 Šmíd, M. et al.: Kompromis je prohra; Multi, Jan: O svobodě a nespravedlnosti, *A-kontra*, č. 3, 1991; Arnošt: Rubbin, *Autonomie*, č. 6, 1992.

62 Archiv Romana Laubeho – Prohlášení ČAS k prvnímu máji 1991.

63 Had: Několik zbytečných slov, *Autonomie*, č. 6, 1992.

64 ČAS: Berlin Solidarite, *Kontra*, č. 11, 1990.

65 Měchýř, J.: *Velký převrat*, s. 172.